

RISTO ALAPURO, **Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla.** Poliitiikan tutkimuksia 14, WSOY, Helsinki 1973, 270 s.

Akateemisen Karjala-Seuran kiinnostavuus erityisesti 1930-lukun tutkimuksen kannalta on pitkään ollut ilmeinen. Se oli varmastikin ideologisesti johtava ja samalla jyrkin niistä järjestöistä, jotka välirauhansopimuksen perusteella v. 1944 määrättiin lakkautettavaksi fascistisena, joten erityisesti siihen on voitu liittää koko kysymys facismista Suomessa yli-

malkaan. AKS:sta onkin jonkin verran kirjoitettu — mm. poliittisen sukupolvi-teorian lähtökohdasta (*Hyvämäki*) ja Seuran toimintaa ylioppilasmaailman muun organisaation ja ylioppilaiden yhteiskunnallisen roolin kannalta katsellen (*Klinge*). Risto Alapuron väitöskirja »Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla» on lähtenyt erilaisesta perusasetelmasta: tutkimuksen tarkoituksena on tutkia »AKS:n aatteita ylioppilaiden yhteiskunnallisen aseman ja sen muuttumisen funktiona» (s. 4).

Tähän lähtökohtaan on kenties ollut johtamassa se seikka, että 30-luvun AKS hyvin läheisesti samaistuu Isänmaalliseen Kansanliikkeeseen tai erityisesti sen johtoon. IKL oli, kuten Alapuro toteaa, »nuoren sivistyneistön eli kärjistetyksi sanoen keskiluokkaisen sivistyneistön» liike, ja on väitetty, että jopa kolme neljäsosaa sivistyneistöstä olisi kannattanut IKL:ää, varsinkin papiston ja lääkäreiden on arveltu voimakkaasti tukeneen tätä suuntausta; mielestäni Alapuron muutoin olisi näitä arviointiteja selostaessaan (s. 53) ollut esitettävä oma näkemyksensä asiasta. Nuoremman sivistyneistön IKL-läisyys puolestaan tuntuu olevan luonnollisessa suhteessa AKS:n dominanssiin ylioppilasmaailmassa. Siten AKS:n aatteiden tutkiminen yhteiskunnallisen muuttumisen funktiona selittää AKS:n ohella myös yleensä Suomen 20- ja 30-luvun oikeistoliikeitä.

Tähän tehtäväänsä Alapuro on ryhtynyt kahden selvityksen varassa. Yhtäältä hän on analysoinut AKS:n jäsenistön ja tutkinut eri tekijöiden vaikutusta AKS:aan liittymiseen. Toisaalta hän on esittänyt melko laajan katsauksen sivistyneistön yhteiskunnalliseen asemaan Suomessa noin puolen vuosisadan ajalta ennen AKS:n esiin astumista. Tämä ensimmäinen pääluku on nähdäkseni mielenkiintoinen ja ansiokas yhteiskunnallisten rakennemuutosten ja elittiryhmien suhteiden ja ideologioiden analyysi. Se perustuu ensi kädessä Barrington Mooren näkemysten soveltamiseen Suomen historiaan, mutta Alapuro kokeilee harkinnalla mallejaan ja teorioitaan aineistonsa, jonka muodostaa hyvä ja monipuolinen lukeneisuus. Suomen historiasta on kirjoitettu aika lailla, mutta tekijän kannalta relevanttien tietojen kerääminen on vaatinut melkoista

vaivannäköä ja seuloitusta. Varmasti se toisaalta myös on pakottanut paneutumaan asioihin syvemmin kuin jos käyttökelpoisempia yleisesityksiä olisi ollut tarjolla. Eräitä huomautuksia voi kuitenkin esittää.

Käsitellessään itsenäisyyden aikaa varhaisempaa historiaa tekijä on jakanut ideologisen kehityksen kahden otsikon alaisuuteen, jotka ovat »fennomania» ja »alkiolainen populismi». Edellisen teeman piiriin luetaan tällöin koko Suomen kansallinen kehitys, ja fennomaniasta, jota pitkään voi pitää vähemmistöideologiana ja jonka sisältö ja merkitys eri aikoina korostui eri lailla, tulee aiheetta kehityksen yksinomaisen selittäjä. Liberaalisesti sävyttynyt yleispatriotismi, jolla oli Suomen kansallisen kulttuurin syntyyn ratkaiseva vaikutus, on jäänyt käsittelemättä. Kuitenkin sen vaikutus oli erityisen huomattava sekä ns. routavuosien aikana että varsinkin valkoisessa ideologiassa v. 1918. Sitten Lapuan liike ja 1930-luvun oikeistolaisuus tukeutui huomattavalta osalta myös tähän yleispatrioottiseen perinteeseen — sitä edustivat mm. idoleina pidetyt Mannerheim ja Svinhufvud (vrt. s. 43) ja tavaltaan Kosolakin —, ja se tuli voimakkaana esiin v. 1939. *Vänrikki Stoolin tarinoita* jaettiin suurpainoksina sekä 1899 että 1939, eikä tätä isänmaallisuutta käy selittäminen »fennomanian» käsitteestä käsin. Fennomania-käsitettä on tosin joskus mm. ulkomaisessa kirjallisuudessa käytetty tarkoittamaan Suomen omalaatuisuutta ja ominaisleimaisuutta korostavaa suuntausta yleensä, mutta meillä sillä traditionaalisesti on tarkoitettu suomenkielen edistämiseen kytkeytynyttä nationalismia. Tähän tulkintaan Alapuro itsekin on selvästi sitoutunut. Siten tekijä nähdäkseni väärin sanoo (s. 20) käsityksen ylioppilasta »Suomen kansan pienoiskuvana» ja ylioppilaiden ja kansan kiinteästä yhteenkuuluvaisuudesta kiteytyneen »suomenkielisessä» ylioppilasmaailmassa, vaikka tämä käsitys on paljon vanhempi, esimerkiksi jo Ylioppilastalokeräyksen aikoina ahkerasti esiintuuta teema. Samoin on yliopiston rehtori Heikelin luonnehtiminen »suomalaisnationalismin perilliseksi» (s. 106) väärä luonnehdinta tämän patrioottiselle asenteelle (muutoinkin Heikelin puheen sisältö ei ole onnistunut, siitä on puristettu aivan

liikaa). Liberaalisen patriotismin tradition syrjäyttäminen on yhteydessä siihen, että suomenkielinen liberalismi, nuorsuomalaisuus ja sittemmin edistykseellisyys on koko kirjassa jäänyt vähälle huomiolle; jos kirjassa olisi asiahakemisto, luulisin tämän käyvän selvästi ilmi. Kuitenkin on AKS:n ideologian täytyntä saada virikkeitä siltäkin suunnalta, olihan mm. Niilo Kärki juuri edistyspuolueen miehiä. Edistys oli nimenomaan virkamiespuolue (vrt. s. 144) ja siten sen ja AKS:n ideologisen suhteen analysoimisen olisi pitänyt olla lähellä teoksen yleisproblematiikkaa.

Alapuro sanoo varmastikin oikein, että suurlakon jälkeen eliittiryhmät olivat lähellä toisiaan suhtautumisessaan taloudelliseen ja poliittiseen järjestelmään, vaikka kuva onkin karkea sulkiessaan samaan karsinaan Ruotsalaisen kansanpuolueen äärimmäiset konservatiivit ja (vanha)Suomalaisen puolueen vasemman siiven, josta »marraskuun sosialisteilla» oli lyhyt matka sosialidemokraatteihin. Mutta väite siitä, että Venäjän-suhteiden kiristymisen ja ennen suurlakkoa olisi lähentänyt eliittiryhmiä myös suoranaisesti (s. 21) on ehdottomasti liiallinen, sillä »myöntöväisyyssuuntauksen» ja »perustuslaillisten» välinen juopa oli näkyvimpiä, mitä poliittinen historiamme tuntee; ja tällä ristiriidalla oli merkitystä myös AKS:n piirissä ja lehdistössä ilmenevälle ideologialle, seuraavan sukupolven historiankuvalle.

Oikeistolaikeiden »juuria» etsittäessä olisi tekijän suonut omistavan myös huomiota ulkomaisille vaikutuksille. Yllä kaipaamani asia-indeksi osoittaisi, että Italia ja Turkki ovat teoksessa tuskin lainkaan esiintyneitä sanoja, vaikka niiden poliittis-ideologista kehitystä seurattiin 1920-luvun Suomen nationalistisissa piireissä.

Teoksen toinen pääluke, joka käsittelee AKS:n jäsenistöä, muodostaa tutkimuksen empiirisen osan; sen on mahdollistanut tekijän käyttöönsä saama ja sittemmin tutkimuksen käyttöön saatu aineisto, josta on tehty selkoa sivulla 257. Alapuro on päätenyt mielenkiintoisiin tuloksiin sosiaalisen taustan, alueellisen taustan ja opintoalan vaikutuksesta AKS:aan liittymiseen. Hänen yleistuloksensa, jonka mukaan »liittymisaktiivisuus oli suuri niissä

ryhmissä, jotka olivat kokeneet uhkaa agraarisen yhteiskunnan häviämisestä», tuntuu vanhasti dokumentoidulta. Myöhemmässä osassa, s. 136—138 esitetään vastaava tilastollinen analyysi vuoden 1932 suuren »skisman» aikana eronneiden taustaominaisuuksista seuraan jääneihin verrattuna. Tekijä on valaistut ansiokkaasti AKS:n jäsenistön keskiluokkaisuuden merkitsevyyttä ja kuvannut maaseudun/Helsingin vastakohtaisuutta liittymiseen vaikuttaneena tekijänä.

Sanoessaan s. 67—68, että AKS:aan liittymiseen vaikutti myös turvallisuuden etsiminen siinä epävarmuuden tilassa, mitä maalais- ja työläisylioppilaat tunsivat opiskelumiljöössään, tekijän olisi mielestäni pitänyt erottaa toisistaan AKS:n alkukausi, jolloin se oli vähemmistöjärjestö eikä saattanut antaa samaa turvallisuuden tunnetta kuin myöhemmin, ollessaan ylioppilasmaailmassa jo johtoasemassa. Pidän mahdollisena, että AKS:n alkukauden jäsenistö taustaltaan voisikin osoittaa merkitseviä eroja myöhempään verrattuna. Jäsenistön analysointi myös ajallisesti olisi siten ollut suotavaa, etenkin kun ottaa huomioon sen, että opiskelijamäärässä ja sen jakautumisessa eri opintoaloille tapahtui huomattavia muutoksia käsiteltävänä periodina.

Kolmas pääluke »Akateemisen Karjala-Seuran ideologia ja toiminta» varsinaisesti on omistettu alussa tehtäväksi otetulle ideologian ja ylioppilaiden (tai sivistyneistön) aseman muuttumisen vertailulle. Alapuro on täsmennyttänyt populismin ja fascismin niiksi ideologiksi pääsuuntauksiksi, joiden ilmenemistä hän tarkastelee edellä manitussa mielessä. Sivun 166 taulukkoon tulokset on koottu yhteen: populistista kautta 1924—1928 karakterisoi statusristiriita — AKS-läiset samastuvat suomenkieliseen Suomeen ruotsinkielisiä ja kaksikielisiä yläluokkaa vastaan, mutta vuosien 1922—23 »oikeistonationalistista kautta» ja vuosien 1933—39 fascistista vaihetta luonnehtii luokkaristiriita, jossa vastakohtana nähtiin »kommunistit» tai »marxilaiset» ja jälkimmäisessä vaiheessa lisäksi ruotsinkieliset. Välissä on vuosien 1929—32 transitiovaihe, jolle ovat ominaisia sekä populismin että fascismin piirteet.

Mielenkiintoinen ja varmasti oikeaan osuva

on Alapuron toteamus siitä, miten 1920-luvun AKS:n kannanottoihin on sovellettavissa viime vuosisadan fennomaniaa koskeva tutkimustulos: kiinnitettiin huomiota valtaa pitäviin henkilöihin (ruotsinkielisiin jne), mutta ei vallankäyttöä koskeviin rakenteisiin. Kyseessä oli siten hyvin selvä uuden sivistyneistön etupoliitiikka. Mutta aivan selväksi ei käy, mihin yhteiskunnalliseen rakennemuutokseen siirtyminen populismista facismiin perustui; Lapuan liikettä tekijä karakterisoi molempiin kuuluvaksi, »fasistipopulistiseksi». Tekijä tuntuu viittaavan siihen, että valinnan juuri fascismin hyväksi ja tämän säilyttäminen viime kädessä perustui Saksan kehitykseen. Siten voisi kärkeä kysyä teoksen otsikkoon viitaten, oliko AKS:n ideologia kenties reaktiota ei Suomen vaan Saksan kansan vaiheisiin?

Tämä kärjistetty kysymys saa jonkin verran oikeutusta siitä, että Alapuron kirjassa on neljäs pääluku, jossa etsitään vertailukohteita ulkomailta. Vertailu sinänsä on tervetullutta ja ansiokasta, mutta ihmetystä herättää, että viitataan Romaniaan, Unkariin, Jugoslaviaan ja Kreikkaan, mutta ei Saksaan eikä Italiaan. Erityisen mielenkiintoista ja uskoakseni tuloksellista olisi ollut vertailu Viroon ja Norjaan. Viimeksimainitussa maassa ylioppilaiden, sivistyneistön ja säätykierron rakenteet muistuttavat meikäläisiä oloja, siellä oli talouspulan aikana ongelmia ja kuohuntaa, mutta tunnetuin sen ajan ylioppilasliikkeistä on vasemmistolainen. AKS:aan verrattavaa asemaa Norjan tai muiden maiden ylioppilasliikkeistä ei mikään saanut, mutta sen selityksenä voisi luullakseni hyvin oleelliselta osalta olla — ei yhteiskunnan senhetkinen rakenne — vaan se, että Suomessa ylioppilaselämän organisaatiotaso oli vanhastaan poikkeuksellista luokkaa, ylioppilaiden yleisyhteiskunnallisen osallistumisen traditio erittäin vankka ja AKS:n käytävissä »maailman rikkaimman ylioppilaskunnan» mahdollisuudet.

Risto Alapuron väitöskirja antaa tekijästään positiivisen kuvan: teos on tasapainoinen ja hallittu, tulokset on esitetty selkeästi, vahva dokumentaatioaines (taulukot) tekee vakuuttavan vaikutuksen. Varsinkin johtopäätös- ja yhteenvetokappaleet ovat ansiokkaita. Sekä AKS:n jäsenistön analyysillä, että sivistyneistön

asemaa koskevalla johdantoluvulla on pysyvää merkitystä, samoin kuin pääluvussa suoritettulla AKS:n ideologian selventämisellä, kuvaamisella ja analysoinnilla. Akateemisen Korjala-Seuran rakenne ja toiminta, sen omana aikanaan esittämä osa ovat niin erikoislaatuisia historiassamme, että seuraan tultaneen myöhemminkin kirjallisuudessa palaamaan. Olen vakuuttunut siitä, että Alapuron tulokset tulevat osoittautumaan kestäviksi. Sen ohella niillä on huomattavasti kantavuutta yli pelkän ylioppilasmaailman yhteiskuntaamme ja sen lähimenneisyyttä tutkittaessa.

Matti Klinge